

In de inleiding van deze aantrekkelijke bundel schrijven de redacteuren dat er inmiddels wel het een en ander verschenen is over de geschiedenis van de Rijksuniversiteit Groningen in de twintigste eeuw, maar dat nergens de 'langere termijn' tot haar recht is gekomen. Dat is dan ook wat deze bundel beoogt. De individuele stukken geven die ook wel op de verschillende terreinen, maar wat ontbreekt is een slotstuk dat deze verschillende ontwikkelingen met elkaar verbindt en daaruit conclusies trekt. Een van de vragen daarin had kunnen zijn wat er nu zo Gronings is geweest in de twintigste-eeuwse geschiedenis van deze instelling. Heeft hel 'radicale noorden' (dixit Inge de Wilde) de universiteit specifieke trekken gegeven? Is de relatief geïsoleerde positie van Groningen nog een factor in de twintigste eeuw? Of zijn gaandeweg alle universiteiten op elkaar gaan lijken en maakt het niets meer uit waar iemand werkt of studeert?

Leen Dorsman

M. M. G. Fase, *Geld in het Fin de siècle* (Amsterdam: Amsterdam university press, 1999, xix + 267 blz., f55,-, ISBN 90 5356 398 9).

In zestien hoofdstukken heeft de monetair econoom Fase zijn verspreide geschriften over geld en monetaire politiek verzameld. Een tweetal ervan is in samenwerking met een co-auteur geschreven. De oudste bijdrage stamt uit 1981. Daarop volgt nog een zestal uit de jaren tachtig. Negen bijdragen verschenen in de jaren negentig, waarvan de laatste in 1997-1998. Aldus is een fraaie verdeling in de tijd bereikt die recht doet aan de titel van het boek. Bij *Geld in het Fin de siècle* moeten we alleen niet denken aan een zinspeling op het einde der negentiende eeuw maar aan de economische dynamiek van de twee achter ons liggende decennia. In de inleiding die aan de zestien hoofdstukken voorafgaat, plaatst Fase deze dynamiek op zijn terrein in het teken van de Economische en monetaire unie die in Europees verband op 1 januari 1999 in werking is getreden.

Of alle opstellen gerelateerd zijn aan de komst van de Economische en monetaire unie valt te betwijfelen. Een aantal getuigt van het genoegen dat de auteur beleeft aan onderzoek en verslaggeving zonder meer, zoals in de stukken over het monetaire rendement van het beleggen in schilderijen en over het economisch voorspellen dat een kunst is, ook op de centrale bank. Uit een zuiver didactische impuls voortgesproten lijkt mij het stuk over het breukvlak van macro- en micro-economie. Maar dat is dan ook het oudste in de bundel (1981).

Meer specifiek is uiteraard de in 1992 door Fase uitgesproken Akademierede over geld en monetair beleid in Nederlands en Europees perspectief. Theoretische aspecten komen aan de orde maar de auteur geeft eveneens veel aandacht aan de voorgeschiedenis van de Economische en monetaire unie. Het is dit historische accent dat mij tot de constatering brengt dat besef van het belang van het verleden bij monetair economen veelvuldig aanwezig is. In feite gaat dit terug op een oude traditie, waarvan N. G. Pierson in de negentiende eeuw al een voorname exponent was. Fase voegt zich hierin moeiteloos. Het komt in het bijzonder tot zijn recht in de laatste vier bijdragen, die de aparte afdeling monetaire traditie in Nederland vormen.

Hoewel afzonderlijk en op verschillende tijdstippen gepubliceerd, maken deze bijdragen in hoge mate een eenheid uit doordat zij zich alle speciaal richten op het monetaire denken in ons land en de samenwerking hiervan met de institutionele ontwikkelingen. Dit doet weer even de hier eerder aangestipte actualiteit van de Economische en monetaire unie oplichten omdat Europa thans een nieuwe monetaire en financiële structuur krijgt, waarop Nederland zal die-

nen in te spelen. Fase gewaagt zelfs van onze monetaire traditie als een bron van inspiratie en de nadruk op het verleden als les voor het heden. Zeker is dat de historicus hier het meest van zijn gading zal vinden.

Het gaat dan in concreto om een kenschets van het Nederlandse monetaire denken in de jaren 1914-1945, aangeduid als het voorportaal van het Nederlandse monétarisme. Deze bevat de discussie over ten dele theoretische, maar steeds ook beleidsgerichte thema's, met name het rentevraagstuk, de wisselkoersen, de inrichting van het geldwezen, de leer van het neutrale geld en de monetaire econometrie. Daaraan zijn vanzelfsprekend vele namen verbonden, waarvan een tweetal, als hoofdpersonen te beschouwen, in het volgende opstel onder de titel 'Het monetaire denken in Nederland tijdens het Interbellum' aandacht krijgen: G. M. Verrijn Stuart en J. Koopmans. Het derde stuk werpt licht op de wisselwerking tussen monetair denken en de monetaire instituties, met nadruk op de betekenis van de eerste naoorlogse president van de Nederlandsche bank M. W. Holtrop en diens gezaghebbende monetaire analyse in de jaren 1945-1975. Het slotartikel is puur biografisch. Fase bespreekt hierin 'Twee monetaire buitenbeentjes: Elizabeth C. van Dorp en Joseph A. Schumpeter'. Als feministe, econoom (de eerste vrouwelijke beoefenaar in Nederland) en kamerlid bezat Van Dorp uitzonderlijke betekenis en het verbaast dan ook niet dat Fase het gemis van een biografie aanstipt.

Deze bundel opstellen vormt geen gemakkelijke literatuur maar aan de toegankelijkheid ervan kan geen twijfel bestaan. Dat is te danken aan de heldere stijl gecombineerd met een groot didactisch vermogen en misschien het meest aan de aandacht voor de personen van de monetaire theoretici en de beleidsmakers, vaak in één persoon verenigd.

Joh. de Vries

P. Heyrman, *Tussen vrijheid en regulering. Middenstandsbeweging en beleid in België 1918-1940* (KADOC-Studies XXII; Leuven: Universitaire pers Leuven, 1998, 624 blz., Bf 2950,-, ISBN 90 6186 900 5).

De middenstand werd in de Belgische historiografie lange tijd stiefmoederlijk behandeld. Recent is daarin verandering gekomen. ULB-historicus S. Jaumain publiceerde in 1995 zijn op zijn doctoraat gebaseerde studie over de kleinhandelaars op het einde van de negentiende eeuw. Het voorliggende werk, eveneens een bewerkte dissertatie, behandelt de geschiedenis van de middenstand in het Interbellum. Dit gebeurt via de studie van hun organisaties en de impact van de middenstand op het politieke beleid. Peter Heyrman behandelt deze thematiek in vier chronologische hoofdstukken, evenveel fasen in een maatschappelijke, politieke en economische evolutie die invloed had op de positie van de middenstand en waarin de middenstand trachtte het politieke beleid in de door haar gewenste richting om te buigen.

De auteur is grondig tewerk gegaan. Hij deed exhaustief bronnenonderzoek van zowel archieven als van gedrukt materiaal. Dit gebeurde niet voor één bepaalde zuil. Peter Heyrman maakt een dwarsdoorsnede van het 'middenstandsvraagstuk' bij de verschillende politieke families en tracht vanuit deze constellatie het beleid of de afwezigheid daarvan te verklaren. De Belgische literatuur over aspecten die zijn onderzoek raakten en de buitenlandse literatuur over de middenstand werden adequaat geïntegreerd.

P. Heyrman maakt aannemelijk dat de 'middenstandsproblematiek' voor de overheid geen beleidsprioriteit was. Hij wijt dit aan de diversificatie van de eisen van de zeer heterogene 'middenstand' en het onvermogen zich behoorlijk te organiseren. De katholieken slaagden